

DE GEBROEDERS VAN COPPENHOLE

Op 16 juni a.s. zal het precies 500 jaar geleden zijn dat de gebroeders Van Coppenhole op het schavot stierven.

Wij gebruiken onze vertrouwde methode om daar iets meer over te weten te komen door te rade te gaan bij Pierre Kluyskens en herpubliceren hier een artikel dat hij 17 jaar geleden schreef.

Met de gebruikelijke vriendelijke toestemming van de familie Kluyskens.

Tweelingen hebben en zullen altijd bestaan, maar tweelingen, die in de geschiedenis van hun land, streek of stad een vooraanstaande politieke, militaire of sociale rol of allen samen hebben gespeeld, zijn, menen wij, nog zeldzamer dan in leven gebleven vijflingen!

In Gent waar alles, van het allerbeste tot het allerslechtste mogelijk was en gebleven is, heeft men tweelingen gekend, de gebroeders Frans en Jan van Coppenhole, gesproten, zoals men pleegt te zeggen uit een oud en eerlijk geslacht, broeders die het op het einde van de XVe eeuw toen alles troebel en bloedig was in Vlaanderen, zeer ver, wellicht wat te ver hebben geschopt; zij hadden wellicht lang, stil en gelukkig kunnen leven, doch het stond ergens geschreven in de hemel of in de sterren dat een rustig poortersleven en -bestaan hen niet was weggelegd.

Wie ten andere in deze XVe eeuw, die men later de eeuw van Boergondië zou noemen, uit passiviteit, anonimiteit en vervlakking wou treden, aanvaardde meteen het principe, indien niet de zekerheid van de gewelddadige dood. Het waren allen Machiavelli's voor de letter, mensen die een doel voor ogen hadden en zich weinig bekommerden om de ernst, de eerlijkheid van de middelen en van de wegen om dat doel te bereiken.

De Gentenaren bv. hadden zich ten tijde van het beleid, bewind en diktatuur van de hertog Karel de Stoute zo braaf als kleutertjes bij het bezoek van zuster direktrice aan de klas moeten gedragen. Toen zij vernamen dat de Zwitsers de hertog bij Nancy hadden verslagen, dat de wolven zijn lijk op het slagveld hadden verscheurd en dat zijn twintigjarige dochter, de beeldmooie doch door allen in de steek gelaten Maria van Boergondië geen ander argument meer kon uitspelen dan haar jeugd, haar vertrouwen in de Vlaamse steden en haar hoop in een betere toekomst, nam de Arteveldestede die het hoofd meer dan koel hield, de gelegenheid te baat om jaren wrok, ingetoomde woede en haat, vrije teugel te laten, het Calfel te vernietigen, de vernederende bepalingen van de zgn. Vrede van Gavere ongedaan te maken, Maria de kelk des lijdens te laten drinken en de kopstukken van het bewind van Karel de Stoute naar het schavot te sturen of de zwaarste boeten op te leggen.

Heel fair was het allemaal niet, doch er waren begrippen die toen niet eens bestonden.

In die bewogen dagen heeft Jan van Coppenhole, als "prokureur" een zo beslissende als onverbiddelijke rol gespeeld; hij spaarde niemand en gold dan ook als een mens die honderd ten honderd eerlijk was. Hij die uit een aanzienlijk en machtig geslacht sproot, stelde nu plots de belangen en de politiek van zijn geboortestad boven elke andere beschouwing. Zijn optreden in de troebele dagen heeft zijn prestige versterkt en in de volgende jaren zullen wij hem steeds aan de zijde aantreffen van Jan van Dadizele. Jan, zoals wij het in een vorige bijdrage zagen, was een eerlijk mens, een kapitein, iemand die tot het uiterste heeft willen gaan, die zijn persoonlijke belangen op het achterplan kon duwen; Jan van Coppenhole integendeel was een condottiere, een vechtersbaas, die onvermijdelijk van bloed, intriges, samenzweringen, moord en komplot moest leven en die niettemin zijn geboortestad dolgraaf lief had, zowat als een huurling in dienst van Tsjombé het toenmalige Kongo in zijn hart heeft moeten dragen! Jan van Coppenhole is een unicum in de geschiedenis van Gent, de man van al hetgeen leeft, beweegt, intrigeert. Wanneer Maximiliaan van Oostenrijk zo vermetel is de Gentse stede nieuwe subsidies af te dwingen, treffen wij van Coppenhole aan het hoofd van de contestatie en van het verzet aan : hij is secretaris van de Gentse schepenbank, derhalve de all-roundman, degene die alles afweet en die veel kan verrichten. In zijn reactie is hij minder genuanceerd, zelfs veel brutaler dan zijn vriend en beschermer Jan van Dadizele, die zijn heer en meester wil blijven dienen omdat hij een kapi-

tein met eergevoel is. Dadizele zal het met de dood bekopen, van Coppenhole aast na de moord op Dadizele op weerwraak : de dood van Maria van Boergondië is onze Machiavelli een kolfje naar de hand, want wettelijk gezien vervallen alle rechten van Maximiliaan. Achter de schermen is van Coppenhole op dat cruciaal ogenblik de almachtige figuur, de volksmenner die zonder skrupules zijn politiek zal doorvoeren en zal heulen met de Franse koning. Victor Hugo die het misschien wat romanceert, zal schrijven in zijn vermaarde roman "Notre Dame de Paris" : "il machinait familièrement avec Louis XI et mettait souvent la main aux secrètes besognes du roi".

Artevelde met Edward III, van Coppenhole met Lodewijk XI; het bracht beiden geen geluk mee!

Jan van Coppenhole, onverzoebaar en onverzetbaar! Wij hadden hem wellicht in deze reeks Gentse kapiteins en krijgslieden, de laatste "grote" kunnen noemen, omdat hij een tijdperk afsluit, een periode van onvoorwaardelijke trouw aan gemeente, een periode die onverbiddelijk hard was, geen nuances kende, onmeedogend was voor wie de nederlaag leed.

Vanaf het begin van de XVIe eeuw zou een kentering intreden : het centraal gezag had de macht van de steden definitief geknakt, verpletterd; beroepsleiders, huurlingen in dienst van de vorst vervingen de geestdriftige gemeentelijke militie, soldaten vochten voortaan voor soldij en plundering en zij geloofden niet meer in de zaak of in de persoon die zij dienden.

Jan van Coppenhole is al een overgangsfiguur; hij blijft weliswaar trouw tot de dood aan een bepaalde imago van het stadsbeleid, van de volksmacht maar hij begint te schipperen, hij is niet kieskeurig voor zijn bondgenoten, hij zal heulen met Vlaanderens grootste vijand Lodewijk XI en met diens opvolger Karel VIII van Frankrijk.

Een Jacob van Artevelde had zulks niet gedaan; zijn bondgenootschap met Edward III stelde partijen op gelijke voet, was logisch en correct, er was vanwege de Wijze man noch toegeving noch knieval. Van Coppenhole is fanatieker en toch is deze vechtersbaas, deze XVe-eeuwse James Bond die alles durft en waagt, het woord "vrees" van zijn woordenlijst heeft geschrapt, door menig aspekt althans in de eerste fase van zijn politieke en militaire loopbaan, een aantrekkelijke figuur, iemand die met wat meer zelfbeheersing en doorzicht de idee democratie in zijn tijd vooruit had kunnen helpen. Zijn blinde haat tegen Maximiliaan heeft hem tot onrechtvaardigheid, uitpattingen en wreedheid gedreven. Hij intrigeert, vecht, wordt gevangen genomen, ziet zijn naaste medewerkers Onredene en Rijn onthoofd worden, herneemt de strijd, ontsnapt herhaaldelijk als bij wonder aan de dood, wordt vogelvrij verklaard en vlucht ijlings naar Parijs waar Karel VIII, die hoopt hem later nog als nuttig pion in zijn Europese politiek te kunnen gebruiken of misbruiken, hem met open armen ontvangt, hem de titel van hotelmeester verleent en een aardig jaarlijks pensioen toekent.

Het gevolg van deze vlucht was dat Maximiliaan zijn gezag in Vlaanderen kon herstellen en dat ook zijn prestige loodrecht steeg toen hij van aartshertog tot roomse keizer promoveerde.

Maximiliaan had op dat ogenblik alle troeven in handen, hij verspeelde ze lamlendig. Met een wijs beleid, minder belastingen, meer diplomatie had hij een uitgeput land vrede kunnen brengen : "Paeys, paeys" riepen de mensen na de vlucht van van Coppenhole, doch Maximiliaan opteerde voor vervolging, terreur, jacht op zijn politieke tegenstrevers : het was koren op de molen van het verzet.

Een opstand in Gent wordt bloedig onderdrukt; nauwelijks heeft Maximiliaan de stad verlaten of de roekeloze van Coppenhole die een nieuwe kans ziet, doet zijn intrede in de stad samen met van Rassegem. Het wordt een triomfantelijk onthaal en in de roes van de overwinning worden de rechten en de vrijheden van de stad opnieuw plechtig afgekondigd terwijl de sympatisanten van Maximiliaan de zgh. Monetanen uit de stad worden verdreven of aangehouden.

Het zou een strijd op leven en dood worden, waarbij de Gentse stede onvermijdelijk het onderspit zou delven, zoals zij het ook deed te Gavere in de ongelijke strijd tegen Filips de Goede en zoals zij het de volgende eeuw nogmaals zou doen bij de opstand tegen Keizer Karel.

Van Coppenhole intrigeerde en manoeuvreerde handig : zijn opzet was herrie schoppen, volksoptstanden te doen losbreken in de Vlaamse steden die Maximiliaan trouw waren gebleven, voornamelijk in Brugge en Ieper. Hij zal gedeeltelijk in zijn opzet slagen, mede dankzij de militaire steun van de Franse koning en de fouten van Maximiliaan die het na enkele maanden overal had verkorven. Brugge vervoegt het revolutionaire kamp van Jan van Coppenhole, neemt Maximiliaan gevangen en sluit hem, kostbare gijzelaar, in het Cranenburg op.

Van Coppenhole is nu heer en meester : Gent heeft opnieuw de hegemonie over het Vlaamse land, doch het is een broze hegemonie : zij staat of valt met de beslissingen van Karel VIII. Coppenhole die vruchteloos de uitlevering van Maximiliaan van de Bruggelingen heeft geëist, laat zeven Monetanen onthoofden zonder dat zij zelfs maar de kans of de schijn van een proces hebben gekregen. Zijn hoogmoed is grenzeloos geworden : hij laat munt slaan, stukken van zes "grooten" die men "coppennole" zal noemen, doch zijn hoogmoed zal hem ten val brengen.

Op het ogenblik dat Maximiliaan in Brugge wordt gegijzeld en dat Coppenhole de kopstukken van de zgh. Monetanen uit Gent verjaagt, is de Arteveldestad als het ware een Republiek in de Staat, zoals zij het een eeuw later nogmaals zal zijn ten tijde van de calvinistische dictator Hembyse. Er is ten andere een parallel te maken tussen Coppenhole en Hembyse. Beiden kwamen op tegen de misbruiken van het centraal gezag, beiden hadden een zeer uitgebreide,

haast absolute macht, beiden hadden de democratie kunnen dienen maar zij deden het niet : hun hoogmoed was te groot, hun persoonlijke ambitie te geweldig, hun haatgevoelens, hun wrok leidden tot een ramp voor hen en voor hun stad.

Zoals Maximiliaan zijn beste troeven erbarmelijk had verspeeld, zo greep ook Coppenhole naast de kans die hem geboden werd toen hij de grote figuur was bij de samenkomst van de afgevaardigde van de Staten in maart 1488 in het Sint-Jorishof te Gent. Daar lag immers de kans voor een eerste worp naar het parlementarisme voor het grijpen, daar werd op 12 mei de Akte van de Unie bezegeld die onmetelijke horizons had kunnen openen en Vlaanderen naar nieuwe, moderne politieke wegen had kunnen leiden. Victor Fris heeft het zeer juist geschreven : "De akte van 12 mei 1488 is eene der belangrijkste politieke oorkonden van het einde der Middeleeuwen. Door de bepaling van eene regelmatige en bestendige bijeenkomst der afgevaardigden der Staten in eene der vier verdragsluitende gewesten, voerde die Aktie van Unie een aanvankelijk Parlementarisme in de Nederlanden in". Het was als het ware een herhaling van hetgeen, maar dan veel te vroeg en te voorbarig, gepoogd werd ten tijde van Jacob van Artevelde.

Jan van Coppenhole had de grote man van deze bocht in onze geschiedenis kunnen zijn doch terwijl men een toekomst aan 't smeden was, verkoos van Coppenhole te vechten en te bekvechten omdat hij nu eenmaal niet anders kon leven of zelfs ademen : hij zat overal en altijd Maximiliaan op de hielen, smeedde opnieuw samenzweringen met de hulp van Karel VIII die de Akte van de Unie had verzegeld.

Enkele dagen later werd Maximiliaan, tegen een politiek losgeld, d.w. allerehande beloften, in vrijheid gesteld. Hij beloofde het allemaal te zullen eerbiedigen en naleven doch nauwelijks was hij een boogschut van zijn cel verwijderd of hij sloeg al zijn (afgedwongen) beloften in de lucht, riep zijn vader en 20.000 Duitse soldeniers ter hulp en begon koppig en meticuleus zijn wraakplannen uit te werken. Zijn eerste maatregel : Gent belegeren en innemen. Het eerste lukte, het tweede werd een geweldige flop. Gent verweerde zich dapper, bouwde het Rabot, wierp dijken op, zette de omliggende dorpen onder water, waagde zelfs enkele geslaagde uitvallen, want Coppenhole kon onmogelijk aan sur place doen, en na 40 dagen beleg mochten Frederik III, Maximiliaan en hun sterk gedrilde troepen het beleg opgeven en zich lamlendig terugtrekken.

Jan van Coppenhole had voor de zoveelste maal bewezen een fantastische opportunist en waaghals te zijn. Vandaag zou hij para's of kommando's met sukses kunnen aanvoeren, op het einde van de XVe eeuw was hij een terreur voor zijn vijanden.

Maximiliaan had het eindelijk door : hij had een degelijke legeraanvoerder nodig : hij vond hem in de persoon van Albrecht van Saksen.

Die dag heeft Jan van Coppenhole waarschijnlijk beseft dat het op korte of

lange termijn met hem amen en uit was, want de nieuwe bevelhebber was de man die guerilla's, oproeren, complotten en andere loense manoeuvres in de kiem kon smoren.

Voor Coppenhole bracht de ene ramp de andere mede : hetgeen hij sedert jaren vreesde, nl. een ommekeer in de politiek van de Franse koning, werd werkelijkheid. Als een doodgewone Kissinger of Ford, gooide Karel VIII zijn Europese politiek in de voddendam, sloot eerst een wapenbestand in Frankfurt, daarna de Vrede van Tours met de Franse koning die zonder er een traan om weg te pinken, zijn Gentse bondgenoten in de steek liet. Coppenhole is de waanzin nabij : zelfs zijn naaste medewerker Rassegem die hij er van verdenkt naar Maximiliaan te willen overlopen, laat hij onthoofden, maar inmiddels heeft Brugge reeds zijn poorten geopend voor de keizer.

De hoop herleeft wanneer Karel VIII en Maximiliaan om een huwelijkszaak opnieuw ruzie maken doch de Franse steun is ditmaal onvoldoende voor van Coppenhole. Na enkele kortstondige suksessen wordt de strop nader toegehaald. Een waar terreurregime heerst te Gent : de opperdeken Lieven Gooris wordt vermoord, de schepen Willem Pype wordt onthoofd, de deken van de wevers wordt voor het stadhuis door Frans van Coppenhole afgemaakt als een beest, Jan Denijs een moedige Gentse krijger wordt onthoofd.

Jan en Frans van Coppenhole doen wanhopige pogingen om hun hoofd en partij te redden doch Gent is de strijd beu. Bij het plannen van een laatste hinderlaag tegen Arnold De Clerck, kan deze het roer omgooien : de gebroeders van Coppenhole worden aangehouden, afschuwelijk gefolterd en op 16 juni 1492 sterven de tweelingbroeders samen op het schavot.

Enkele dagen later gaf Gent zich over aan Maximiliaan.

Pierre KLUYSKENS